

TURLI TIZIMDAGI TILLARDA LINGVOKULTUROLIK BIRLIKLAR TADQIQI.

Muhammadjonova Muslimaxon

Farg'ona davlat universiteti Ingliz tili va adabiyot fakulteti 2-kurs

Annotatsiya: Lingvomadaniyning qiziqish doirasiga ramziy ma'noga ega bo'lgan va madaniy ma'lumotlarni aks ettiruvchi har qanday til birliklari (frazologik birliklar, metaforalar, maqollar va boshqalar) kiradi. Til madaniyatlarining milliy o'ziga xosligini o'rganish samaradorligi uchun ularga butun lingvomadaniy makonni shartli ravishda "ma'nolar nurlari" - tushunchalarga ajratuvchi kontseptsiya sohasi prizmasi orqali qarash mumkin. kontseptsiya nazariyasi, lingvomadaniy doirasida faoliyat ko'rsatib, voqelikni etnik-madaniy idrok etish xususiyatlarini aniqlash uchun ko'p darajali til birliklarini birlashtirishga imkon beradi. Ushbu maqolaning dolzarbligi va yangiligi lingvokulturologiyaning bir qator asosiy toifalarini va ularning asosiy xususiyatlarini taqdim etish va tahlil qilishga urinish bilan belgilanadi.

Kalit so'zlar: lingvomadaniy birlik, xalq mentaliteti, madaniyat fenomeni, madaniy omil, madaniy qadriyat, qiyosiy lingvomadaniyat, kognitiv lingvistika, etnolingvistika, lingvomadaniyatshunoslik

Bizga ma'lumki tilni o'rganish uzoq muddat davom etadigan jarayon hisoblanadi va bundan tashqari tilni mukammal o'rganish ikki yoki undan ortiq tillarni bevosita tahlil qilib o'rganish orqali amalga oshadi. Tillarni qiyosiy tahlil qilish, ularni chuqur o'rganish yangi tahlil obyektlarini ochadi. Tilshunoslikning asosiy obyekti bu – til. Darhaqiqat, umumiy jihatdan oladigan bo'lsak, til vositasida axborot almashinuvi, o'zaro hamkorlik, kommunikatsiya yuzaga keladi. Ilm-fan, texnikaning gurrakib rivojlanishi va ilmiy-texnik axborotning kengayishi munosabati bilan tilshunoslik va tarjimaning amaliy ahamiyati ham oshib bormoqda. Albatta shuni ta'kidlab o'tishimiz lozimki, bugungi kunda ham tilshunosligimiz qanchalik rivojlangan bo'lmasin, o'zbek tili, ingliz tili nazariy va amaliy grammatikasi, ingliz va o'zbek tillari qiyosiy grammatikalarining yetishmasligi kabilar inobatga olinib, ularga bo'lgan ehtiyoj bugungi kunda tilshunos olimlar oldiga mavjud muammolarning yechimini topishdek muhim vazifalarni qo'ymoqda, Xorijiy tillarni, jumladan ingliz tilini har tomonlama chuqur o'rganish, ayniqsa, bu tilni o'zbek tili bilan qiyosiy tavsiflash bugungi kunning dolzarb masalalaridan biri sanaladi. Tillarni qiyosiy o'rganish orqali yangi tilshunoslik yo'nalishlari ochilmoqda. Bundan tashqari barcha tillarda gap qurilmasining an'anaviy sintaktik tahlili bugungi kunda tilshunoslikning eskirgan tadqiqot yo'nalishi sifatida qaralmoqda.

Madaniy tilshunoslik XX asrning 90-yillarida shakllangan yosh, jadal rivojlanayotgan tilshunoslik fanidir. Yangi fanning o'rganish sohasi dunyoning lingvistik va konseptual rasmlari, shuningdek, milliy til madaniyatlari g'oyalarida o'z ifodasini topgan til-madaniyaga aylandi. Inson madaniy muhitga ramziy tarzda singib ketadi, lisoniy material esa madaniyatning haqiqiy posboni sifatida e'tirof etiladi. Madaniyatlararo muloqot muammosini milliy ongning muloqoti muammosi sifatida zamonaviy talqin qilish V. fon Gumboldtning klassik g'oyasiga borib taqaladi: «Turli tillar bir xil narsaning har xil belgilari emas, balki turli xil qarashlardir. Undan, ...har bir tilning o'ziga xos dunyoqarashi bor». Madaniyat orqali til lingvomadaniyatlarni o'z tashuvchilari ongiga olib keladi; bu vektor (til ^ madaniyat ^ ong) lingvokulturologiya va antropologik tilshunoslikning boshqa sohalari (kognitiv lingvistika, etnolingvistika, lingvomadaniyatshunoslik va boshqalar) o'rtasidagi tub farq sifatida ko'riladi. Lingvomadaniyatda qanday madaniy ekanligi ko'rib chiqadigan bo'lsak, ma'nolar tilda "tarqalgan", ya'ni madaniy birliklarning leksiklashuv usullari. Lingvomadaniyatning asosiy ob'ekti til va madaniyat o'rtasidagi munosabatlarning ayrim turlari sifatida lingvomadaniyatlar deb qaralishi kerak. Tadqiqot maqsadlaridan kelib chiqqan holda, lingvomadaniyatni milliy tilda yaratilgan va etnomadaniyat va o'z-o'zini anglashni modellashtiruvchi matnli asarlar yig'indisi sifatida ko'rish mumkin. Boshqa tomondan, lingvomadaniyatni tilda ob'ektivlashtirilgan va "o'qilishi mumkin bo'lgan" hodisalar va madaniyat mahsulotlari to'plami sifatida tushunish mumkin. Lingvomadaniy tahlil yo butun lingvomadaniyat sifatida, yoki uning bir parchasi - semantik izolyatsiyaga ega bo'lgan ma'lum bir lingvomadaniy tipdagi alohida lingvomadaniy soha sifatida amalga oshiriladi. Lingvomadaniyatning bevosita predmeti lingvomadaniyatning bir qismi yoki lingvomadaniy soha bo'lishi mumkin. Lingvomadaniyatning qiziqish doirasiga ramziy ma'noga ega bo'lgan va madaniy ma'lumotlarni aks ettiruvchi har qanday til birliklari (frazologik birliklar, metaforalar, maqollar va boshqalar) kiradi. Til madaniyatlarining milliy o'ziga xosligini o'rganish samaradorligi uchun ularga butun lingvomadaniy makonni shartli ravishda "ma'nolar nurlari" - tushunchalarga ajratuvchi kontseptsiya sohasi prizmasi orqali qarash mumkin.

Lingvomadaniy birliklar dastlab bitta semiotik tizimga - tilga tegishli bo'lmasligi, balki madaniyatning turli bo'limlarida: afsonalar, marosimlar, marosimlar, xurofotlar, stereotiplar, nutq xatti-harakatlarida va hokazolarda mujassam bo'lishi juda muhimdir. terminologik tizim, bu uning ikkita tarkibiy fanlari - tilshunoslik va madaniyatshunoslik yig'indisi natijasi bo'lmaydi. Shuni e'tirof etish kerakki, tilshunoslarning terminologiya holati haqidagi umumiy tashvishi lingvokulturologiyani ham chetlab o'tmadi: uning kategoriyaviy apparatini tartibga solish va evolyutsiya

qilish hali tugallanmagan. Asosiy tushunchalar ro'yxati va ularning sinonimiyasining nisbiy noaniqligining sababi, bizning fikrimizcha, qisman tadqiqot predmetining noaniqligidir, chunki, yuqorida aytib o'tilganidek. lingvokulturologlarning diqqat-e'tibori ob'ekti - madaniy jihatdan belgilangan lingvistik birliklar. Shu munosabat bilan shuni ta'kidlash kerakki, til birliklarining madaniy belgilarini belgilash mezonlarini, afsuski, aniqlash qiyin, chunki deyarli har qanday til birligi madaniy ahamiyatga ega ma'lumotlarni o'z ichiga oladi. Bundan tashqari, uni amalga oshirishning turli usullari mavjud. Va shunga qaramay, leksemalarning semantik mazmuni va ularning kontekst aloqalarini tahlil qilib, madaniy ma'nolar haqida maksimal ma'lumot olishimiz mumkin.

Turli madaniyat vakillari o'rtasida samarali muloqotni ta'minlash uchun til to'sig'ini bartaraf etish etarli emas. Milliy o'ziga xos rangga ega bo'lgan madaniyat tarkibiy qismlariga kamida quyidagilar kiradi: an'analar (yoki madaniyatning barqaror elementlari), shuningdek urf-odatlar (madaniyatning "ijtimoiy-me'yoriy" sohasidagi an'analar sifatida belgilanadi) va marosimlar (bajarish). Ushbu tizimdagi dominant bilan ongsiz ravishda tanishish funktsiyasi tartibga solish talablari); an'analar bilan chambarchas bog'liq bo'lgan kundalik madaniyat, buning natijasida uni ko'pincha an'anaviy-kundalik madaniyat deb atashadi; kundalik xatti-harakatlar (ma'lum bir madaniyat vakillarining odatlari, ma'lum bir jamiyatda qabul qilingan muloqot normalari), shuningdek, u bilan bog'liq bo'lgan mimik va pantomimik (kinesik) kodlar, ma'lum bir lingvomadaniy hamjamiyatning tashuvchilari tomonidan qo'llaniladi; Atrofdagi dunyoni idrok etishning o'ziga xos xususiyatlarini, ma'lum bir madaniyat vakillarining tafakkurining milliy xususiyatlarini aks ettiruvchi "dunyoning milliy rasmlari"; muayyan etnik guruhning madaniy an'alarini aks ettiruvchi badiiy madaniyat. Milliy til va madaniyat sohibining ham o'ziga xos xususiyatlari bor. Madaniyatlararo muloqotda kommunikantlarning milliy xarakterining o'ziga xos xususiyatlarini hisobga olish kerak.ularning emotsional qiyofasining haykalchasi, tafakkurning milliy-o'ziga xos xususiyatlari». Ilmiy paradigmalarning o'zgarishi kognitiv tilshunoslik, etnolingvistika, etnopsixolingvistika, lingvokulturologiya kabi yangi tilshunoslik fanlarining rivojlanishi bilan bog'liq.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Mahmudov N. - Tilning mukammal tadqiqi yo'llarini izlab...// O'zbek tili va adabiyoti.-Toshkent, 2012.-№5.-B. 3-16.
2. Ahmedova Odinoxon Abdullaxon qizi. "Lingvokulturologiya tilning madaniy fenomeni sifatida". Xorijiy filologiya til • adabiyot • ta'lim ilmiy-uslubiy jurnali. 2019. -102-104.

3. Teliya V.N. Russkaya frazeologiya: semanticheskiy, pragmaticheskiy i lingvokulturologicheskiy aspekti. - M.: Shkola "Yaziki russkoy kulturi", 1196- S.222.
4. Карибаева Банура Единицы изучения в лингвокультурологии
5. Антипов Г.А., Донских О.А., Морковина И.Ю., Сорокин Ю.А. Текст как явление культуры. - Новосибирск, 1989. - 196 с.
6. Телия В.Н. Русская фразеология. Семантический, прагматический и лингвокультурологический аспекты. - М.: Языки русской культуры, 1996. - 228

